

සඤ්ඤාදිට්ඨිඤ්ඤා යෙ අඤ්ඤාසංඝං තෙ ඝට්ටයන්තා විවරන්ති ලොකෙ - යම් කෙනෙක් කාම - ව්‍යාපාද - විභීතා - යන සාද්‍යව ගතින් ද ඒ ගැහැටියෝ සංඤ්ඤාසංඝන් ගටති; ඉතා ගටත්. රජුන් ද රජුන් සමග විවාද කෙරෙති, සැත්‍රියයෝත් ක්‍ෂත්‍රියයන් සමග විවාද කෙරෙති, බමුණෝත් බමුණන් සමග විවාද කෙරෙති, ගැහැටියෝත් ගැහැටියන් සමග විවාද කෙරෙති, මවු ද පුතු සමග විවාද කෙරෙයි, උතාත් මව සමග විවාද කෙරෙයි, පියතෙමේත් පුතු සමග විවාද කෙරෙයි, පුතාත් පියා සමග විවාද කෙරෙයි, සොහොයුරාත් සොහොයුරු සමග විවාද කෙරෙයි, සොහොයුරියත් සොහොයුරිය සමග විවාද කෙරෙයි, සොහොයුරාත් සොහොයුරිය සමග විවාද කෙරෙයි, සොහොයුරියත් සොහොයුරිය සමග විවාද කෙරෙයි, සොහොයුරු සමග විවාද කෙරෙයි, සහඵලාත් සහඵල සමග විවාද කෙරෙයි, ඔවුන් එහි කලහත්‍රිග්‍රහවිවාදයට පැමිණියාහු උනුකට අත්වලිනු දු පහර දෙති, කැටගලිනු දු ගසති, දඹුවලිනු දු ගසති, සැතිනු දු පහර දෙත්. ඔවුන් එහි දී මරණයටත් මරණ මාත්‍ර දුකටත් පැමිණෙත්. යම් කෙනෙක් දූෂිත ගතින් ද: 'ශාඛිත යැ ලොකයායි හෝ...සත්තිතෙමේ මරණින් මතු නො මැ වෙයි, නො වන්නේ නො වේ යැයි හෝ' ඔවුන් දූෂිතයෙත් ගටති, ඉතා ගටති ශාඛාහු වශයෙන් ශාඛාහු ගටති, ඛමාබ්‍යාතයෙන් ඛමාබ්‍යාතය - ගණයා කෙරෙත් ගණයා - දූෂිතයන් දූෂිතය - පිළිවෙත් පිළිවෙත - මාගීයෙන් මාගීය ගටත්. නොහොත් ඔහු විවාද කෙරෙති, කලහ කෙරෙති, බබර කෙරෙති, විග්‍රහ කෙරෙති, විවාද කෙරෙති අරගල කෙරෙති: 'තෙපි මේ ඛමිතිතය නො දන්නවුයැ...ඉදින් පොහොසත්හු තම තමා මුදු ගතිවුයැ'යි. ඔවුන්ගේ පුණ්‍යාදී අභිසංඝකාරයෝ අප්‍රතිභයක, අභිසංඝකාරයන් අප්‍රතිභ වත බැවින් (යාහුතු) ගතියෙන් ගටති, තීරයෙහි ලා ගටති, තීරස්මිතයොති යෙහි ගටති, ප්‍රෙතවිෂයයෙහි ගටති, මනුෂ්‍යලොකයෙහි ගටති, දිව්‍යලොකයෙහි ගටත්. ගතියෙන් ගතිය උපතින් උපත පිළිසදින් පිළිසද භවයෙන් භවය සසරින් සසර වටින් වට ගටති, ඉතා ගටති. ගටමින් ආවිදිති තැයිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රුකෙති යැපෙති යපනය වෙත්. ලොකෙ - අපායලොකයෙහි...අයතනලොකයෙහි නුසි 'සඤ්ඤාදිට්ඨිඤ්ඤා යෙ අඤ්ඤාසංඝං තෙ ඝට්ටයන්තා විවරන්ති ලොකෙ' යනු මේ.

එසින් වදාලග මුදුහු:

“සඤ්ඤාදිට්ඨිඤ්ඤා - පෙ- තෙ ඝට්ටයන්තා විවරන්ති ලොකෙ”යි.

නවමැති 'මාගදේශ' සුත්‍රනිදේශය යි.

10

පුරාතෙදසුත්‍රනිදේශය

ඉක්කිති 'පුරාතෙද' සුත්‍රනිදේශය කියනු ලැබේ:

10 - 1

කෙබඳු දහිතයකින් සුක්ක වූ කෙබඳු ශීලයකින් සුක්ක වූ පුද්ගල තෙම උපශාන්ත යැයි කියනු ලැබේ ද? ගොයුමාණෙති, මා විසින් පුඵවුක්තා ලදවහු ඒ උත්තම පුද්ගලයා වදාල මැනව.

කථංදසසී කථංසීලො උපසනොති වුච්චතීති - ‘කථංදසසී’ති කිදිසෙන දසසනෙන සමන්තාගතො කිංසණ්ඨිතෙන කිම්පකාරෙන කිංපටිභාගෙනාති කථංදසසී; කථංසීලොති කිදිසෙන සීලෙන සමන්තා-ගතො කිංසණ්ඨිතෙන කිම්පකාරෙන කිම්පටිභාගෙනාති - කථංදසසී කථංසීලො.’

උපසනොති වුච්චතීති - සනො උපසනො වුපසනො නිව්චානො නිබ්බුතො පටිපසසඤ්ඤාති වුච්චති පවුච්චති කප්පිති භණ්ණිති දිප්පිති චොභරීසති; ‘කථංදසසී’ති අභිපඤ්ඤං පුච්චති; ‘කථංසීලො’ති අභිසීලං පුච්චති ‘උපසනො’ති අභිවිතං පුච්චති - ‘කථංදසසී කථංසීලො උපසනොති වුච්චති.’

තං මෙ ගොතම පමුඤ්ඤිති - ‘තනති’ යං පුච්චාමි යං යාවාමි යං අජේකසාමි යං පසාදෙමි; ගොතමාති සො නිමමිතො බුද්ධං භගවන්තං ගොතන්තං ආලපති; පමුඤ්ඤිති මුඤ්ඤිති ආවිකම් දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විචර විහජ උත්තාතිකරෙති පකාසෙති - ‘තං මෙ ගොතම පමුඤ්ඤිති.’

පුච්චිතො උත්තමං නරතති - ‘පුච්චිතො’ති පුට්ඨො පුච්චිතො යාවිතො අජේකසිතො පසාදිතො; උත්තමං නරතති අභ්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොකං උත්තමං පචරං නරතති - ‘පුච්චිතො උත්තමං නරං.’

වෙනනාහ සො නිමමිතො:

“කථංදසසී කථංසීලො උපසනොති වුච්චති,
තං මෙ ගොතම පමුඤ්ඤිති පුච්චිතො උත්තමං නරං”තති.

10 - 2

විතතණ්ණො පුරු හෙද (ඉති¹ භගවා) පුබ්බමන්තමනිසසීතො,
වෙමජේකිඤ්ඤපසංඛෙසො තස්ස තජ්ඣ පුරෙකකිතං.

විතතණ්ණො පුරු හෙදෙති - පුරු කායස්ස හෙද පුරු අත්තභාවස්ස හෙද පුරු කලෙබරස්ස නිකෙඛපා පුරු ජ්විතිජ්වියස්ස උපවෙච්චද, විතතණ්ණො විගතතණ්ණො වත්තතණ්ණො වන්තතණ්ණො මුත්තතණ්ණො පභීත්තණ්ණො පටිතිස්සට්ඨතණ්ණො විතරුණො විගතරුණො වත්තරුණො වන්තරුණො මුත්තරුණො පභීත්තරුණො පටිතිස්සට්ඨරුණො, නිව්චානො නිබ්බුතො සීතිභුතො සුඛපටිභංවෙදී බ්‍රහ්මභුතෙහ අත්තනා විහරති,

1. පුරු හෙදෙති - සො. PTS.

කථංදසසි කථංසිලො උපසනොනානි වුවමනි - ‘කථංදසසි’ යනු කෙබඳු වූ කවර සංසාත ආචි කවර ප්‍රකාර වූ කවර ආකාර වූ දැනීමකින් සමන්විත වූයේ නුසි ‘කථංදසසි’ යනු වේ. කථංසිලො කිදුග වූ කෙසේ සිටි කවර ප්‍රකාර වූ කවර ආකාර වූ සීලයකින් සමන්විත වූයේ නුසි ‘කථංදසසි කථංසිලො’ යනු වේ.

උපසනොනානි වුවමනි - ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ සන්තිඳුණේ නාමණ, රහිත වූයේ නිවුණේ (කෙලෙස්) දුරලත ලද්දේ යයි කියනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ. ‘කථංදසසි’සි අධිප්‍රඥව අසසි, ‘කථංසිලො’ සි අධිශීලය අසසි, ‘උපසනොනා’ සි අධිවිතනය අසා නුසි ‘කථංදසසි කථං - සිලො උපසනොනානි වුවමනි’ යනු වේ.

තං මෙ ගොතම පමුඤ්ඤි - ‘තං, යනු: යම් පුද්ගලයකු අසම් ද යම්කු අයදීමි ද, යමකු ආරාධනා කෙරෙමි ද, පහදවමි ද; ඔහු ‘ගොතම’සි ඒ නිර්මිත බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් ගොත්‍රයෙන් ආම්නානුණ කෙරෙති; ‘පමුඤ්ඤි’ කියනු මැනව පවසවු පතවවු තබනු මැන, විවෘත කරනු මැන, විනාශ කරනු මැන, පහල කරනු මැන, ප්‍රකාශ කරනු මැනවැයි’ ‘තං මෙ ගොතම, පමුඤ්ඤි’ යනු වේ.

පුච්ඡිතො උත්තමං නරං - අසත ලදුවනු විවාරත ලදුවනු අයදන ලදුවනු අරියත ලදුවනු පහදවන ලදුවනු; උත්තමං නරං අහු වූ ශ්‍රෙණි වූ විශිෂ්ට වූ පාමොක් වූ උතුම් වූ ප්‍රචර වූ පුද්ගලයා නුසි ‘පුච්ඡිතො උත්තමං නරං’ යනු වේ.

එසින් කීහ ඒ නිර්මිත බුදුහු:

“කථංදසසි -පෙ- උත්තමං නරං” සි.

10 - 2

(බුදුහු මෙසේ වදාරති:) යමෙක් ශරීරය බිඳීමෙන් පෙර මැ ප්‍රතිණ වූ තෘණො ඇත්තේ පුජිතාන සඛ්‍යාත අතීතය (තෘණො දූපේත්) ඇසිරි නො කෙලේ ප්‍රධානත්වතයෙහි (රුහරකත යැ යනාදීන්) නො ගිණියැ යුත්තේ වේ ද, ඒ රහත් මහණහට අනාගතයෙහි (තෘණොදූපේවශයෙන් පෙරවූ කරන ලද්දෙක් නැත. (ඔහු උපශාන්ත යයි කියම.)

විතතණොහා පුජා හෙද - කය බිඳීමෙන් පෙර ආත්මභාවය බිඳීමෙන් පෙර කප්‍රචරය නැඹීමෙන් පෙර ජීවිතෙක්ඛියයාගේ සිඳීමෙන් පෙර, ප්‍රතිණ තෘණො ඇත්තේ පහවැගිය තෘණො ඇත්තේ හරත ලද තෘණො ඇත්තේ ටිමනය කළ තෘණො ඇත්තේ මුදන ලද තෘණො ඇත්තේ ගෙවන ලද තෘණො ඇත්තේ දුරලත ලද තෘණො ඇත්තේ විතරාග වූයේ විතරාග දුයේ ත්‍යක්‍යරුග වූයේ වාන්තරාග වූයේ මුක්තරාග වූයේ ප්‍රතිණරාග වූයේ ප්‍රතිනිසාපේරාග වූයේ නිර්වාන වූයේ සිහිල් වූයේ (කාසිකවෛතසික) සුඛානුභවනය කරනුයේ ශ්‍රෙණි වූ සිතීන් යුක්ත වැ වෙසෙයි.

භගවාති භාරවාතිවචනං; අපිච, භග්ගාරාගොති භගවා; භග්ගපදසොති භගවා; භග්ගමොගොති භගවා; භග්ගදිට්ඨිති භගවා; භග්ගමොගොති භගවා; භග්ගකණ්ටකොති¹ භගවා; භග්ගකිලෙසොති භගවා; භග් විභග් පටිච්චන්තකි භගවා; භගවානං අනන්තරොති භගවා; භග්ගිතකායො භග්ගිතසිලො භග්ගිතච්චේතො භග්ගිතපඤ්ඤාති භගවා; භග් වා භගවා අරඤ්ඤෙ වනපඤ්ඤාති පනානාති සෙතොතනාති අපසසද්දති අපසනිගෙකාසාති විජනවාතාති මුත්තසාරාභසෙයනාති පටිඤ්ඤාතොරුපානිති භගවා; භග් වා භගවා විචරපිඤ්ඤාපානසෙතොතනාතිලාභවචසභෙජ්ජපටිකකාරානනති භගවා; භග් වා භගවා අනුරසෙසා ඛමරසෙසා විමුත්තරසෙසා අධිසිලෙසා අධිවිචනෙසා අධිපඤ්ඤාසාති භගවා; භග් වා භගවා වතුනනං කොතනං වතුනනං අපමඤ්ඤානං වතුනනං අරුපසමාපනතිතනති භගවා; භග් වා භගවා අධිකනං විමොකකානං අධිකනං අභිභාසනකනං නවනනං අනුපුබ්බවිභාරසමාපනතිතනති නගවා; භග් වා භගවා දසනනං සඤ්ඤා-භාවනානං දසනනං කසිණ්ණමාපනතිතනං ආනාපානසතිඤ්ඤාසොඤ්ඤා අසුභසමා-පනතිතනං භගවා; භග් වා භගවා වතුනනං සනිපට්ඨානානං වතුනනං සමමපධානානං වතුනනං ඉද්ධිපාදනං පඤ්චනනං ඉත්ථිතනං පඤ්චනනං ඛලානං තනනනං භොජ්ඣකානං අරියසා අධිකිතිසෙසා මග්ගසොති භගවා; භග් වා භගවා දසනනං නවානඛලානං වතුනනං වෙසාරජ්ජානං වතුනනං පටිසම්භවනං ජනනං අභිඤ්ඤානං ජනනං බුද්ධිමමොනනති භගවා; ‘භගවා’ති තොතං නාමං මාතරා කතං, න පිතරා කතං, න භාතරා කතං, න භග්ගිතා කතං, න මිත්තාමචෙට්ඨි කතං, න සද්ධිසාලොභිතොභි කතං, න සමණ්ණාමණෙති කතං, න දෙවතාති කතං, විමොකකතනි-කමෙතං බුද්ධිතං භග්ගනානං මොඛියා මුත්ත සහ සබ්බඤ්ඤානුඤ්ඤාණසා පටිඤ්ඤා සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං ‘භගවා’ති - ‘විචනතණ්ණා සුරා තෙද ඉති’² භගවා,

සුබ්බමනනමතිසසිතොති - සුබ්බතො වුච්චති අතීතො අධිා; අතීතං අධිානං ආරභන තණ්ණො පභිතා භොති, දිට්ඨි පටිතිසාධකං; තණ්ණාය පභිතතනා දිට්ඨියා පටිතිසාධකනා ඵවමපි සුබ්බමනනමතිසසිතො; අඵවා, ‘ඵවංරුපො අහොසිං අතීතමධිානනති’ තඤ්ඤානං න සමනනානති ‘ඵවංචෙදනො අහොසිං, ඵවංසඤ්ඤා අහොසිං, ඵවංසබ්බාරො අහොසිං, ඵවංවිඤ්ඤාණො අහොසිං අතීතමධිානනති’ තඤ්ඤානං න සමනනානති; ඵවමපි - ‘සුබ්බමනනමතිසසිතො’ අඵවා, ‘ඉති මෙ වකුචු අහොසි අතීත මධිානං, ඉති රුපාති තඤ්ඤානං ජන්දරාගපටිබ්බං භොති විඤ්ඤාණං, න ජන්දරාගපටිබ්බනනා විඤ්ඤාණසා න තද්ධිතඤ්ඤාති, න තද්ධිතඤ්ඤානො ඵවමපි - ‘සුබ්බමනනමතිසසිතො’ ඉති මෙ මසානං අහොසි අතීතමධිානං, ඉති සද්ධිති ඉති, මෙ සානං අහොසි අතීතමධිානං, ඉති ගඤ්ඤාති, ‘ඉති මෙ ජිවනා අහොසි අතීතමධිානං ඉති රසාති’, ‘ඉති මෙ කාසො අහොසි අතීතමධිානං, ඉති මොඛියාති, ‘ඉති මෙ මග්ගො අහොසි අතීතමධිානං, ඉති ඛමමො’ති තඤ්ඤානං ජන්දරාගපටිබ්බං භොති විඤ්ඤාණං, න ජන්දරාගපටිබ්බනනා විඤ්ඤාණසා න තද්ධිතඤ්ඤාති, න තද්ධිතඤ්ඤානො ඵවමපි - ‘සුබ්බමනනමතිසසිතො,’ අඵවා, යාතස්ස තාති³ තාති සුබ්බ මොඛනාමෙත සද්ධි-භග්ගිතවකිත්ථිතාති, න තද්ධිතඤ්ඤාති, න තං තිකාමෙති; න ව තෙත විතති ආපජ්ජති, ඵවමපි ‘සුබ්බමනනමතිසසිතො.’

1. තණ්ණානං - මජ්ඣ. 2. තෙදති - සීවු II. මජ්ඣ. PTS.
3. යාති තාති - මජ්ඣ.

භගවා - යනු: නෛරවාඛිවචන යැ තවද: හත්තරාග නුසි - භගවත් යැ, හත්තචෝෂ නුසි භගවත් යැ, හත්තමොන නුසි - භගවත් යැ, හත්තදුෂටි නුසි - හත්තමාන නුසි - හත්තකණ්ටක නුසි - හත්තකෙලිය නුසි - භගවත් යැ; ඛමීරත්තය භාන - විභාන - ප්‍රතිවිභාන කෙලේ නුසි - භගවත් යැ, භවයන් කෙලවර කෙලේ නුසි - භගවත් යැ, භාවිතකාය - භාවිතවිතන - භාවිතප්‍රඥ ආත් නුසි භගවත් යැ, බුදුහු අලාභබද වූ අලාභිකොප වූ ජනවාති රහිත වූ මනුෂ්‍යයන්ගේ රාභ්‍යායනට ස්ථාන වූ විවේකයට අනුරූප වූ වනගෙහි දුරසෙනසුන් හා ඉතා දුරසෙනසුන් සෙවනය කලාහු නුසි හෝ භගවත් යැ, බුදුහු විවරපිණ්ඩිපාතසෙනාසනක්ලාන - ප්‍රත්‍යයනෙෂ්ප්‍යපරිභකාරයනට හිමි වූවාහු නුසි භගවත් යැ, බුදුහු අභීරස යට ඛමීරසයට විමුක්තිරසයට අභිසීලයට අභිවිතයට අභිප්‍රඥවට හිමි වූවාහු නුසි හෝ භගවත් යැ, බුදුහු සතර ඛ්‍යානයන්ට සතර අප්‍රාමාණ්‍යයන්ට සතර අරූපසමාපතනීන්ට හිමි වූවාහු නුසි හෝ භගවත් යැ, බුදුහු අභට්ටිමොක්‍ෂයන්ට අභට් අභිනායතනයන්ට නව අනුප්‍රවිභාරසමාපතනීන්ට හිමි වූවාහු නුසි හෝ භගවත් යැ' බුදුහු දශ සංඥාචාර්‍යාවන්ට දශ කාන්තසමාපතනීන්ට ආනා - පානසමාහි සමාහියට අශ්‍රතසමාපතනීන්ට හිමි වූවාහු නුසි හෝ භගවත් යැ, බුදුහු සතර සමාහිප්‍රසථානාන්ට සතර සමානප්‍රධානයන්ට සතර සාද්ධිපාදයන්ට පඤ්චස්‍රියයන්ට පඤ්ච බලයන්ට සප්ත බොධ්‍යාභ්‍යයන්ට ආයතීඅභ්‍යාභිසික මාසීවට හිමි වූවාහු නුසි හෝ - භගවත් යැ, බුදුහු දශ නවාගතබලයන්ට වතුරවෛශාරද්‍රයන්ට වතුරප්‍රතිසංවිද්ධමීයන්ට භවිභිඤ්චන්ට භවිබ්‍රහ්‍ම ඛමීයන්ට හිමි වූවාහු නුසි හෝ භගවත් යැ, 'භගවත්' යන හෙල නාමය මව විසින් නො කරන ලද, පියා විසින් - බැයකු විසින් - බුතක විසින් මතුරු - සහඵවත් විසින් - නැසහලේනැයන් විසින් - මහණබමුණන් විසින් දෙවියන් විසින් නො කරන ලද, 'භගවත්' යන යම් ප්‍රඥප්තියක් වී ද භගවත් බුදුවරුන්ට රහත්පෙලෙන් උපත් හෙල නාමය බෝමුල දී සඵඤ්ඤාභ්‍යය ලැබීම සමඟ සමීඛමීයන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කිරීමෙන් උපත් ප්‍රඥප්තියක් නුසි 'විභවණේභා පුරුහෙද ඉති භගවා' යනු වේ.

පුබ්බමනනමතිසසිතො - 'පුබ්බනන' යි අතීතකාලය කියනු ලැබෙයි. අතීතකාලය තිසා යාඡණාව ප්‍රතිණ කරන ලද්දී දුෂටිය දුරලන ලද්දී වෙයි, තාඡණාව ප්‍රතිණ හෙයින් දුෂටිය දුරලු හෙයින් මෙසේත් පුච්චානනය අතීතය වෙයි; නොහොත් අතීත කාලයෙහි මෙබඳු රූ ඇතියෙම් වීම්' එහි ඇලීම නො එළවයි, 'මෙබඳු වෙදනා ඇතියෙම් වීම්, මෙබඳු සංඥ ඇතියෙම් වීම්, මෙබඳු සංස්කාර ඇතියෙම් වීම්, මෙබඳු විඤ්ඤා ඇතියෙම් වීම්' එහි ඇලීම නො එළවයි, මෙසේත් පුච්චානනය අතීතය වෙයි; නොහොත් 'මා ගේ ඇස අතීතයෙහි මෙසේ විය, රූපයෝ මෙසේ වූහ'යි එහි විඤ්ඤා ඡන්දරාගය පිලිබැදි වූයේ නො වෙයි, විඤ්ඤා ඡන්දරාග ප්‍රතිබ්‍රහ්‍ම නො වූ හෙයින් එය නො කැමැති වෙයි; එය නො කැමැති වනුයේ මෙසේත් 'පුබ්බමනනමතිසසිතො' යනු වේ. 'මාගේ ශ්‍රෝත්‍රප්‍රසාදය අතීතකාලයෙහි මෙසේ විය, ශබ්දයෝ මෙසේ වූහ'යි - 'මාගේ ඡුණප්‍රසාදය අතීතයෙහි මෙසේ විය, ගකිඤ්ඤා මෙසේ වූහ'යි - 'මාගේ ජිහ්වාප්‍රසාදය අතීතයෙහි මෙසේ විය, රසයෝ මෙසේ වූහ'යි - 'මාගේ කායප්‍රසාදය අතීතයෙහි මෙසේ විය, ස්ප්‍රභට්‍වයෝ මෙසේ වූහ'යි - 'මාගේ භවාභ්‍ය විතයා මෙසේ විය, මාගේ භ්‍රොහුමක ඛමීලඛිතයෝ මෙසේ වූහ'යි එහි විඤ්ඤා ඡන්දරාගප්‍රතිබ්‍රහ්‍ම වූයේ නො වෙයි, විඤ්ඤා ඡන්දරාගප්‍රතිබ්‍රහ්‍ම නො වූ හෙයින් එය නො කැමැති වෙයි, එය නො කැමැති වනුයේ මෙසේත් - 'පුබ්බමනනමතිසසිතො' යනු වේ. නොහොත් පෙර මාගමක සමඟ යම්බඳු ඒ ඒ කෙළීසිතාවක් වී නම් එය ආසාවද නො කෙරෙයි, එය නො කැමැති වෙයි, එයින් නො ද සතුටට පැමිණේ. මෙසේත් - 'පුබ්බමනනමතිසසිතො' යනු වේ.

වෙමඡේඛනුපසංඛේයොති - ‘වෙමඡඛං’ වුවවති පව්වුපපනොනා අඬා, පව්වුපපනං අඬානං ආරඛන තණ්හා පභිනා කොති, දිට්ඨි පටිතිස්සට්ඨා; තණ්හාය පභිනතතා දිට්ඨියා පටිතිස්සට්ඨතතා ‘රතොති’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘දුට්ඨො’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘මුලොතා’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘චිතිඛඤ්ඤා’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘පරාමට්ඨො’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘විකේඛපගනො’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘අනිට්ඨං ගතො’ නි නුපසංඛේයොනා, ‘ථාමනතො’ නි නුපසංඛේයොනා; තෙ අභිසංඛාරා පභිනා, අභිසංඛාරානං පභිනතතා ගතියා නුපසංඛේයොනා: තෙරසිකොති වා තිරව්ජානගොතිකොති වා පෙනතිවිසසිකොති වා මනුස්සොති වා දෙවොති වා රූපිති වා අරූපිති වා සඤ්ඤීති වා අසඤ්ඤීති වා නෙවසඤ්ඤීතාසඤ්ඤීති වා; සො තෙතු නපී, පව්වයො නපී, කාරණං නපී, යෙන සඛං ගවෙඡයොති - ‘වෙමඡේඛනුපසංඛේයොනා.’

තස්ස නපී පුරෙකඛනනති - ‘තස්සා’ නි අරගතො ඛිණාසවස්ස; පුරෙකඛාගේති දෙව පුරෙකඛාරා: තණ්හාපුරෙකඛාගේ ව දිට්ඨිපුරෙකඛාගේ ව, -පෙ- අයං තණ්හාපුරෙකඛාරො -පෙ- අයං දිට්ඨිපුරෙකඛාගේ, තස්ස තණ්හාපුරෙකඛාගේ පභිනො, දිට්ඨිපුරෙකඛාගේ පටිතිස්සට්ඨො; තණ්හා-පුරෙකඛාරස්ස පභිනතතා දිට්ඨිපුරෙකඛාරස්ස පටිතිස්සට්ඨතතා ත තණ්හං වා දිට්ඨිං වා පුරතො කඛො වරති, ත තණ්හාධජො ත තණ්හාකෙතු ත තණ්හාධිපතෙයොනා, ත දිට්ඨිධජො ත දිට්ඨිකෙතු ත දිට්ඨිධිපතෙයොනා, ත තණ්හාය වා දිට්ඨියා වා පරිවාරිතො වරති; එවමපි - ‘තස්ස නපී පුරෙකඛනං.’ අථවා, ‘එවංරූපො සියං අනාගතමඤ්ඤාන’ නති තපී නපී න සමන්තානෙති¹; ‘එවංවෙදනො සියං - එවංසඤ්ඤා සියං - එවංසඛාරො සියං - එවංවිඤ්ඤාණො සියං’ අනාගතමඤ්ඤාන’ නති තපී නපී න සමන්තානෙති;¹ එවමපි - ‘තස්ස නපී පුරෙකඛනං.’ අථවා, ‘ඉති මෙ වකු² සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති රූපා’ නි අපපට්ඨෙඤ්ඤා පට්ඨෙඤ්ඤානං න පඤ්ඤෙති; වෙතසො අපපඤ්ඤානපව්වයා³ න තදභිනපදති, ත තදභිනපදනොනා එවමපි - ‘තස්ස නපී පුරෙකඛනං.’ ‘ඉති මෙ සොතං සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති සද්දා’ නි - ‘ඉති මෙ සොතං සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති ගඤ්ඤා’ නි - ‘ඉති මෙ ජීවනා සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති රසා’ නි - ‘ඉති මෙ කායො සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති ථොට්ඨිඛා’ නි - ‘ඉති මෙ මනො සියා අනාගතමඤ්ඤානං, ඉති ඛමමා’ නි අපපට්ඨෙඤ්ඤා පට්ඨෙඤ්ඤානං න පඤ්ඤෙති; වෙතසො අපපඤ්ඤානපව්වයා න තදභිනපදති; ත තදභිනපදනොනා; එවමපි - ‘තස්ස නපී පුරෙකඛනං.’ අථවා ‘ඉමනාතං සීලෙන වා වතෙන⁴ වා තපෙන වා බුඤ්ඤාතො වා දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤාතො වා’ නි අපපට්ඨෙඤ්ඤා පට්ඨෙඤ්ඤානං න පඤ්ඤෙති; වෙතසො අපපඤ්ඤානපව්වයා ත තදභිනපදති, ත තදභිනපදනොනා එවමපි - ‘තස්ස නපී පුරෙකඛනං.’

තෙනාත භගවා:

“විතතණ්හා පුරාණෙදා (ඉති භගවා) පුබ්බමනනමතිස්සිනො, වෙමඡේඛනුපසංඛේයොනා තස්ස නපී පුරෙකඛනං” නති.

1. සමන්තාගමනි - PTS. සා. 2. වකු - සීඉ. II.
3. අපපඤ්ඤානපව්වයා - ස. 4. වතෙන - PTS

වෙමඤ්ඤානුපසඛෙධයො - 'වෙමඤ්ඤ' යි පවත්නා කාලය කියනු ලැබෙයි; වච්චානකාලය අරඹයා කෘෂණාව ප්‍රතිණ වූවා, දූෂටිය දුරලන ලද්දේ වෙයි, කෘෂණාව ප්‍රතිණ බැවින් දූෂටිය දුරුලු බැවින් 'රාගයෙන් රකන' යැයි නො ගිණියැ යුත්තේ යැ, 'දුෂට' යැයි - 'මුඵ' යැයි - මානසෙන් බැඳිණැ' යි - 'දූෂටියෙන් පරාමාෂට' යැයි - 'ඔෆාභිතායෙන් විකෂෙපයට පැමිණිණැ' යි - විචිකිත්සායෙන් අනිඝ්ඤාවට ගියේයැ' යි - 'අනුශයෙන් දුභිබවට ගියේයැ' යි නො ගිණියැ යුත්තේ යැ; ඒ කමාභිසංස්කාරයෝ ප්‍රතිණයහ, ප්‍රතිණ බැවින් 'නෙරිසත් වනා' යි හෝ 'තිරිසත්යොති ඇතියෙකා' යි හෝ 'ප්‍රෙතහති ඇතියෙකා' යි හෝ 'මිතිස් වත්තේයැ' යි හෝ 'දෙවි වත්තේයැ' යි හෝ 'රූපි යැ' යි හෝ 'අරූපි යැ' යි හෝ 'සංඤ්ඤි යැ' යි හෝ 'අසංඤ්ඤි යැ' යි හෝ 'තනෙවසංඤ්ඤිතාසංඤ්ඤි යැ' යි හෝ ගතියෙන් නො ගිණියැ යුත්තේ ය; යම් හෙයෙකින් සඛිධ්‍යාවට යත්තේ නම්, ඒ හෙතුව නැත ඒ ප්‍රත්‍යය නැත කාරණය නැත් නුයි 'වෙමඤ්ඤානුපසඛෙධයො' යනු වේ.

තසං නන්ති පුරෙකඛතං - 'තසං' යනු: අභිත් කමිණාසුව හට, පුරෙකඛතං නම්: කෘෂණාපුරස්කාරය ද දූෂටිපුරස්කාරය දැ' යි දෙ පුරස්කාර කෙතෙක් වෙති... ඔහු විසින් කෘෂණාපුරස්කාරය ප්‍රතිණ යැ දූෂටිපුරස්කාරය දුරලන ලද, කෘෂණාපුරස්කාරය ප්‍රතිණ වන බැවින් දූෂටිපුරස්කාරය දුරුලු බැවින් කෘෂණාව හෝ දූෂටිය හෝ පෙරවූ කොට නො හැසිරෙයි, කෘෂණාවට අතියේ නො වෙයි, කෘෂණාකෙතු ඇතියේ - කෘෂණාව අධිපති කොට ඇතියේ දූෂටිවට අතියේ - දූෂටිකෙතු ඇතියේ දූෂටිය අධිපති කොට ඇතියේ නො වෙයි; කෘෂණාව විසින් හෝ දූෂටිය විසින් හෝ පිරිවරන ලද්දේ නො හැසිරෙයි; මෙසේ ත් 'තසං නන්ති පුරෙකඛතං' යනු වේ. නොහොත් 'අනාගතකාලයෙහි මෙබඳු රූ වෙම්ව' යි එහි නන්දිය (-කෘෂණාව) නො එළවයි, 'මෙබඳු වෙදනා ඇති වෙම්ව' යි මෙබඳු සංඤ ඇති වෙම්ව' යි - මෙබඳු සංස්කාර ඇති වෙම්ව' යි - අනාගතයෙහි මෙබඳු විඤන ඇති වෙම්ව යි එහි සතුව නො එළවයි; මෙසේත් - 'තසං නන්ති පුරෙකඛතං' යනු වේ. නොහොත් 'මාගේ ඇඟ අනාගතකාලයෙහි මෙසේ වත්තේය, රූපයෝ මෙසේ වත්තාහ' යි නො ලද්දෙනු ගේ ලැබීම පිණිස සිත නො පිහිටුවයි; විතතයා ගේ ප්‍රාචීනා නො තබන හෙයින් ඊට සතුවු නො වෙයි, ඊට සතුවු නො වත්තේ මෙසේ ත් - 'තසං නන්ති පුරෙකඛතං' යනු වේ. මා ගේ ශ්‍රාත්‍රප්‍රසාදය අනාගතයෙහි මෙසේ වත්තේය, ශබ්දයෝ මෙසේ වත්තාහ, යි - මා ගේ භ්‍රාණප්‍රසාදය අනාගතයෙහි මෙසේ වත්තේය, ගතියෝ මෙසේ වත්තාහ' යි - 'මාගේ ජිහ්වාප්‍රසාදය අනාගතයෙහි මෙසේ වත්තේය. රසයෝ මෙසේ වත්තාහ' යි - මාගේ කායප්‍රසාදය අනාගතයෙහි මෙසේ වත්තේය, ස්ප්‍රෂටව්‍යයෝ මෙසේ වත්තාහ' යි - 'මාගේ හවාඛනවිතතය අනාගතයෙහි මෙසේ වත්තේය, ත්‍රෙහුමකධමාලමඛනයෝ මෙසේ වත්තාහ' යි නො ලද්දෙනු ගේ ලැබීම පිණිස සිත නො පිහිටුවයි, විතතයාගේ ප්‍රාචීනා නො තබන හෙයින් ඊට සතුවු නො වෙයි, ඊට සතුවු නො වනුයේ මෙසේ ත් 'තසං නන්ති පුරෙකඛතං' යනු වේ. නොහොත් 'මම මේ ඡීලයෙන් හෝ ව්‍රතයෙන් හෝ තපසින් හෝ බ්‍රහ්මචර්යාවෙන් හෝ දෙවියෙක් හෝ දෙව්‍යාභ්‍යවරයෙක් හෝ වත්තෙමි' නො ලද්දෙනු ලැබීම පිණිස සිත නො පිහිටුවයි, සිත නො පිහිටුවීම හෙතු කොට ගෙන ඊට නො කැමැති වනුයේ මෙසේ ත් - 'තසං නන්ති පුරෙකඛතං' යනු වේ.

එයින් වදාලන බුදුහු:

“විතතගණනා පුරිගෙද -පෙ- තසං නන්ති පුරෙකඛතං” යි

10 - 3

අකෙකාධනො අසන්තාසී¹ අච්ඤාචී අකුකකුචො²
මන්තභාණේ අනුඤාතො ස වෙ වාචායතො මුති.

අකෙකාධනො අසන්තාසීති - 'අකෙකාධනො'ති හි ඛො³ චුත්තං, අපිච්ච, කොඛො නාච වන්තඛො: දසසාකාරෙහි කොඛො ජායති: 'අන්තං මෙ අච්චි'ති කොඛො ජායති. 'අන්තමෙම වරති'ති කොඛො ජායති. 'අන්තමෙම වරිසසති'ති කොඛො ජායති. 'පියසස මෙ මනාපසස අන්තං අච්චි, අන්තං වරති, අන්තං වරිසසති'ති කොඛො ජායති, 'අපිච්චසස මෙ අමනාපසස අන්තං අච්චි, අන්තං වරති, අන්තං වරිසසති'ති කොඛො ජායති. අච්චානෙ වා පන කොඛො ජායති. යො එච්චරූපො විත්තසස ආසානො පටිකානො පටිසං පටිච්චරොධො කොපො පකොපො සමපකොපො ද්දෙසො පද්දෙසො සමපද්දෙසො විත්තසස ව්‍යාපනති මනොපද්දෙසො කොඛො කුච්ඤානා කුච්ඤාතතං ද්දෙසො දුසසනා දුසසි⁴ත්තං ව්‍යාපනති ව්‍යාපජ්ජනා ව්‍යාපජ්ජිතතං චරොධො පටිච්චරොධො වණ්ඤිකකං අචුරොපො⁴ අන්තමන්තා විත්තසස; අයං චුච්චති කොඛො.

අපිච්ච, කොඛසස අභිමන්තපරිත්තනා වෙදිතඛො: අච්චි කඤ්චි කාලං⁵ කොඛො විත්තාපිලකරණමන්තො හොති, න ච නාච මුඛකුලානචිකුලානො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො මුඛකුලානචිකුලානමන්තො හොති, න ච නාච හනුසඤ්චාපනො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො හනුසඤ්චාපනමන්තො හොති, න ච නාච ඵරුසවාචානිච්චාරණො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො ඵරුසවාචානිච්චාරණමන්තො හොති, න ච නාච දිසාපිදිසානුච්චොකනො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො දිසාපිදි සානුච්චොකනමන්තො හොති, න ච නාච දණ්ඨසන්චාරාමසනො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො දණ්ඨසන්චාරාමසනමන්තො හොති, න ච නාච දණ්ඨසන්චාරකකිරිණො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො දණ්ඨසන්චාරකකිරිණමන්තො හොති, න ච නාච දණ්ඨසන්චාරකිතිපානනො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො දණ්ඨසන්චාරකිතිපානනමන්තො හොති, න ච නාච ජිනනවිජිනනකරණො⁶ හොති, අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො ජිනනවිජිනනකරණමන්තො හොති, න ච නාච සමහඤ්චනපට්ඨහඤ්චනො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො සමහඤ්චනපට්ඨහඤ්චනමන්තො හොති, න ච නාච අභිගමභිගාපකඛිඤ්ඤානො හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො අභිගමභිගාපකඛිඤ්ඤානමන්තො හොති, න ච නාච ජීවිතා වොරොපණො⁷ හොති; අච්චි කඤ්චි කාලං කොඛො ජීවිතා වොරොපණමන්තො හොති, න ච නාච සබ්බවාගපරිච්චානාස සණ්ඨිතො හොති, යතො කොඛො පරපුග්ගලං සාතොසා අත්තානං සාතෙති, එත්තාවතා කොඛො පරමුසස-දගතො පරමවෙපුලලපනො හොති.

1. අසන්තාසී - මනුට. 2. අකුකකුචො - සිමු. II. 3. යං ඛි ඛො - මජ්ඣ. 4. අසුග්ගො - සිමු. II. 5. කිඤ්චිකාලං - ස 6. ජිද්දච්චිද්දකරණො - ස. PTS. ජනනාච්චිජනනකරණො - මනුට. 7. ජීවිතපාපනො - සා. PTS.

10 - 8

යමෙක් ජනා කිපෙන පියවි ඇතිගේ නො තැනිගත්තා සුපු වූගේ තමා හුවා නො දක්වන සුපු වූගේ කුකුස් රහිත වූගේ නුවණින් විමසා බණනු ගේ උඩතු නො වූගේ මේ ද ඒ ක්ෂිණාසුව මුනි තෙම එකානනයෙන් වචනයෙන් සංයම වූගේ මේ. (මහ උපසානන යයි කියමි.)

අනෙකාධනො අසනාසි - 'අනෙකාධනො' යි මෑ කියන ලද, තවද උලමු කොට ක්‍රොධය කියනු යා: දස අගුරෙකින් ක්‍රොධය උපදී: 'මට අවැඩ කෙළේ යැ'යි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අවැඩ කෙරේ යැයි - 'මට අවැඩ කරන්නේ'යි ක්‍රොධය උපදී; 'මා හේ ප්‍රිය මනාප වුවහුට අවැඩ කෙළේයැ අවැඩ කරයි - අවැඩ කරන්නේ යැ'යි ක්‍රොධය උපදී; 'මා හේ අප්‍රිය අමනාප වුවහුට වැඩ කෙළේයැ - වැඩ කරයි - වැඩ කරන්නේ'යි ක්‍රොධය උපදී; යළි අසානනයෙහි හෝ ක්‍රොධය උපදී, යම් මෙබඳු වූ විභවයා හේ ආසාදනයක් ප්‍රතිසාදනයක් ප්‍රතිසයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් කොපයෙක් ප්‍රකාපයෙක් සම්ප්‍රකාපයෙක් ජලිභයෙක් ප්‍රදෝෂයෙක් සම්ප්‍රදෝෂයෙක් සිත පෙරැලීමෙක් සිත දුෂ්‍ය විමෙක් ක්‍රොධයෙක් ක්‍රොධාකාරයෙක් ක්‍රොධ කරන බවෙක් දෝෂයෙක් දුෂ්‍යාකාරයෙක් දුෂ්‍යවන බවෙක් පෙරැලීමෙක් පෙරැලෙන අගුරෙක් පෙරළුණු බවෙක් විරෝධයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් සැඟවවෙක් නො පිරැණු බසක් විභවයාගේ නො සතුටු බවෙක් මේ ද, මේ ක්‍රොධ යයි කියනු ලැබේ.

තවද, ක්‍රොධයා හේ අඩුවැඩි බව දතහු යා: කිසිවිටෙක ක්‍රොධ තෙමේ සිත කලමන මතුයෙක් වෙයි, තව මුහුණ කුලනු හකුලනු වූගේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය මුහුණ කුලන හකුලන පමණ වූගේ වෙයි, තව හනු සොලවනු වූගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය හනු සොලවනුගේ වෙයි, තව පරොස්බස් කියන පමණ වූගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය පරොස්බස් කියන පමණ වෙයි, තවම වට පිට බලනු වූගේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය වට පිට බලන පමණ වූගේ වෙයි, තවම දඹු සැත් නො ද ගත්තේ වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඹු සැත් ගත්තා පමණ වූගේ වෙයි, තවම දඹු සැත් නගනුගේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඹුසැත් කියපාන (-නගන) පමණ වූගේ වෙයි, තවම දඹු සැත් දමාගසනුගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය දඹුසැත් දමාගසන පමණ වූගේ වෙයි, තවම (මෙරමා සිරැර) සිදුරැ කරනු වූගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය සිරැර සිදුරැ බිදුරැ කරන පමණ වූගේ වෙයි, තවම සිරැර සුණු විසුණු කරනුගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය සිරැර සුණු විසුණු කරන පමණ වූගේ වෙයි, තවම අභපසග ඇද කඩනුගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය අභපසග ඇද කඩන පමණ වූගේ වෙයි, තවම දිවි ගොර කරනුගේ නො ද වෙයි; කිසි විටෙක කොපය දිවි තොර කරන පමණ වූගේ වෙයි, තවම මෙරමා දිවි නසා සිය දිවි නැසීම පිණිස සිටියේ නො ද වෙයි; යම් කලක ක්‍රොධය සතුරා නසා තමා ත් නසා ද, මෙතෙකින් ක්‍රොධ තෙමේ ඉතා බලවත් බවට ගියේ ඉතා මහත් බවට පැමිණියේ මේ.

යසස සො සොඛො පභිනො සමුවනිනො වූපසනො පටිපසසොඛො අභබ්බපාතනිකො ඤාණගතිනා දුග්ගිහි, සො වුළුවනි ‘අකෙකායනො.’ කොඛසස පභිනතනා ‘අකෙකායනො.’ කොඛවනුච්ඡස පරිඤ්ඤාතනා ‘අකෙකායනො.’ කොඛගෙකුසස උපවනිනතනා ‘අකෙකායනො’ති- ‘අකෙකායනො.’ අසනසාසිති - ඉඛෙකවෙවා නාසි හොති උතනාසි පරිතනාසි, සො තසති උතනසති පරිතනසති භාගති සනතාසං ආපජ්ඣති: කුලං වා න ලහාමි, ආවාසං වා න ලහාමි, ලාභං වා න ලහාමි, යසං වා න ලහාමි, පසංසං වා න ලහාමි, සුඛං වා න ලහාමි, චීවරං වා න ලහාමි, පිණ්ඩපාතං වා න ලහාමි, සෙනාසනං වා න ලහාමි, ගිලානපච්චය-ගෙසජ්ජපරිකාරං වා න ලහාමි, ගිලානුපට්ඨාකං¹ වා න ලහාමි, අපසඤ්ඤාතොමතිති² තසති උතනසති පරිතනසති භාගති සනතාසං ආපජ්ඣති. ඉඛ භික්ඛු අසනතාසි හොති අනුතනාසි අපරිතනාසි, සො න තසති න උතනසති න පරිතනසති න භාගති න සනතාසං ආපජ්ඣති: කුලං වා න ලහාමි, ගණං වා න ලහාමි, ආවාසං වා න ලහාමි, ලාභං වා න ලහාමි, යසං වා න ලහාමි, පසංසං වා න ලහාමි, සුඛං වා න ලහාමි, චීවරං වා න ලහාමි, පිණ්ඩපාතං වා න ලහාමි, සෙනාසනං වා න ලහාමි, ගිලානපච්චයගෙසජ්ජපරිකාරං වා න ලහාමි, ගිලානුපට්ඨාකං වා න ලහාමි, අපසඤ්ඤාතොමතිති න තසති න උතනසති න පරිතනසති න භාගති න සනතාසං ආපජ්ඣතිති ‘අකෙකායනො අසනතාසි.’

අච්ඡිකප්ඵි අකුකකුචොති - ‘ඉඛෙකවෙවා කප්ඵි හොති චිකප්ඵි, සො කප්ඵති චිකප්ඵති: අභමසම් සීලසමපනොනාති වා වනසමපනොනාති වා සීලබ්බතසමපනොනාති වා, ජාතියා වා ගොතෙතන වා කොලපුතතිගෙන වා වණණපොකබරතාය වා ඛතෙන වා අජෙකිනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිප්පායතනෙන වා විජ්ජාට්ඨානෙන වා සුභතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වා වනුතා, උච්චාකුලා පබ්බජ්ජොති වා මහාකුලා පබ්බජ්ජොති වා මහාභොගකුලා පබ්බජ්ජොති වා උලාරභොගකුලා පබ්බජ්ජොති වා, ඤාතො යසසසි සගභට්ඨපබ්බජ්ජානනනි වා, ලාභිමති චීවර-පිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයගෙසජ්ජපරිකාරානනනි වා, සුතනනනි-කොති වා විතයබරොති වා බමමකචිකොති වා, ආරඤ්ඤාතොති වා පිණ්ඩපාතිකොති වා පංඤ්කුලිකොති වා තෙච්චරිකොති වා සපදනචාරි-කොති වා බලුපවනිභතනිකොති වා තෙසජ්ජකොති වා යථාසථනිකොති වා, පඨමසස කුතසස ලාභිති වා දුතිගසස කුතසස ලාභිති වා තතිගසස කුතසස ලාභිති වා වතුථසස කුතසස ලාභිති වා, ආකාසානඤ්චායතන-සමාපතතියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපතතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපතතියා තෙවසඤ්ඤාතාසඤ්ඤායතනසමාපතතියා ලාභිති වා කප්ඵති චිකප්ඵති. එවං න කප්ඵති, න චිකප්ඵති; කප්ඵතා චිකප්ඵතා ආරතො චිරතො පටිචිරතො තිකබ්බෙනො තිසසවො විපමුතො විසඤ්ඤාතො විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරතිති ‘අච්ඡිකප්ඵි.’

1. ගිලානුපට්ඨාකං - සිමු. I. 2 අපපඤ්ඤාතොමතිති - සිමු. I.
 Free Distribution www.aathaapi.org

යම්කිසි විසින් ඒ ක්‍රොධය ප්‍රතිණ වූයේ නාසන ලද්දේ සන්තිලයේ දුරලාන ලද්දේ අභවෙතාත්පතනික වූයේ නුවණහිත්තෙන් දවන ලද්දේ වේ ද, හෙ තෙම 'අකෙකාධන' සි කියනු ලැබේ. ක්‍රොධය (අනගාමිමහින්) ප්‍රතිණ කල බැවින් නො කිපෙනුයේ ය; ක්‍රොධවස්තුව පරිඤ්ඤා බැවින් නො කිපෙනුයේ ය; ක්‍රොධහෙතුව සිද්ධින ලද බැවින් නො කිපෙනුයේ නුසි 'අකෙකාධන' වේ. අසනාහාසි - මෙ ලොවැ කිසිවෙක් බියසුලු වෙයි, ඉතා බියසුලු වෙයි, භාත්පසින් බියසුලු වේ. හේ ත්‍රස්ත වෙයි, ඉතා ත්‍රස්ත වෙයි, භාත්පසින් ත්‍රස්ත වෙයි, බියට පැමිණෙයි, සන්ත්‍රාසයට පැමිණෙයි: කුලය හෝ නො ලබමි, ගණයා හෝ - ආවාසය - ලාභ - යශස් - පැසාසුම් - සුව-විවර - පිණ්ඩපාත - සෙනාසන - ගිලන්පසබෙහෙත්පිරිකර - ග්ලානොපසාය-යකයකු හෝ නො ලබමි, නො පැනෙනුයේම වෙමි' ත්‍රස්ත වෙයි, ඉතා ත්‍රස්ත වෙයි, භාත්පසින් ත්‍රස්ත වෙයි; තැනි ගැනීමට පැමිණේ. මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම. බියසුලු නො වෙයි, ඉතා බියසුලු නො වෙයි, භාත්පසින් බියසුලු නො වෙයි. හෙ තෙම ත්‍රස්ත - උත්‍රස්ත - - පරිත්‍රස්ත - නො වෙයි, හය නො වෙයි, සන්ත්‍රාසයට නො පැමිණෙයි: 'කුලය හෝ නො ලබමි, ගණයා - ආවාසය - ලාභ - යශස් - ප්‍රශංසා - සුඛ - විවර - පිණ්ඩපාත-සෙනාසන - ගිලන්පසබෙහෙත්පිරිකර - ග්ලානොපසායයකයකු හෝ නො ලබමි, නො පැනෙනුයේම වෙමි' ත්‍රස්ත - උත්‍රස්ත - පරිත්‍රස්ත නො වෙයි, හය නො වෙයි, සන්ත්‍රාසයට නො පැමිණේ නුසි 'අකෙකාධනො අසනාහාසි' යනු වේ.

අවිකප්පි අකුකුකුමො - මෙ ලොවැ කිසිවෙක් සිය ගුණය කියන සුලු වූයේ විවිධාකාරයෙන් ගුණ කියනසුලු වූයේ වෙයි; හෙතෙම කන්ත විකන්ත කෙරෙයි: 'මම ශීලසම්පන්නයෙමි' හෝ 'චුතසම්පන්නයෙමි' හෝ 'ශීලවුතසම්පන්නයෙමි' හෝ ජාතියෙන් හෝ ගෝත්‍රයෙන් - කුලපුත්‍රභාවයෙන් - වණ්ඤෙඤ්ඤයෙහි - ධනයෙන් - අධ්‍යයනයෙන් - කමායනනයෙන් හෝ ශීලපායනනයෙන් හෝ විද්‍යාවෙන් හෝ ශ්‍රැතයෙන් හෝ ප්‍රති-ගාතයෙන් හෝ එක්තරා වස්තුවකින් හෝ, උසස් කුලයෙන් (තික්ම) පැවිදි වූයෙමි හෝ මහාසාරකුලයෙන් පැවිදි වූයෙමි හෝ මහාභෞත ඇති කුලයෙන් පැවිදි වූයෙමි හෝ බොහෝ සමටත් ඇති කුලයෙන් පැවිදි වූයෙමි හෝ ගැහැවියන් සහිත පැවිද්දන් අතුරෙහි ප්‍රසිද්ධියෙහි පිරිවර ඇත්තෙමි හෝ විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසන ගිලන්පසබෙහෙත්පිරිකර ලබන සුලු වෙමි හෝ සෞත්‍රාන්තිකයෙමි - විනයධරයෙමි - ධම්මපිකයෙමි හෝ ආරණ්‍යකාධන ඇත්තෙමි හෝ පිණ්ඩපාතික - පාංශුකුලික - ත්‍රේවිවරික - සපදනවාරික - බලපව්‍යාහතනික - නෙසජ්ජික - යථාසන්ධිකාධන ඇත්තෙමි හෝ, ප්‍රථමධ්‍යානලාභී වෙමි හෝ ද්විතීයධ්‍යාන - තෘතීයධ්‍යාන - චතුර්ථධ්‍යාන ලාභී වෙමි හෝ, ආකාසානඤ්ඤායනනසමාපත්තිය විඤ්ඤානඤ්ඤායනනසමාපත්තිය ආකිඤ්ඤායනනසමාපත්තිය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනනසමාපත්තිය වෙමි' හෝ කන්ත විකන්ත කෙරෙයි; මෙසේ කන්ත විකන්ත නො කෙරෙයි, කන්තයෙන් විකන්තයෙන් (-ආත්මලාභයෙන්) දුරු වූයේ වෙන් වූයේ වෙසෙසින් වෙන් වූයේ තික්මුණේ තික්මැ ගියේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංසුකන වූයේ විගතමයභීද කල සිතීන් යුක්ත ව වෙසේ නුසි 'අවිකප්පි' යනු වේ.

අකුකුකුචොති - ‘කුකුකුච’නති හත්කුකුකුචමපි කුකුකුචම, පාදකුකුකුචමපි කුකුකුචම, හත්පාදකුකුකුචමපි කුකුකුචම, “අකපපියෙ කපපියසසුකුකුචොති, කපපියෙ අකපපියසසුකුකුචොති, විකාලෙ කාලසසුකුකුචොති, කාලෙ විකාලසසුකුකුචොති, අවච්ඡෙ වච්ඡසසුකුකුචොති, වච්ඡෙ අවච්ඡසසුකුකුචොති. යං එවරුපං කුකුකුචම කුකුකුචමායනා කුකුකුචමායනිතතනං, වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො, ඉදං චුච්චති කුකුකුචමං¹”. අපිච ඒති කාරණෙති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො: කතතතා ව අකතතතා ව. කපං කතතතා ව අකතතතා ව උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො? ‘කතං මෙ කායදුච්චරිතං, අකතං මෙ කායදුච්චරිත’නති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො; ‘කතං මෙ වජ්ඣවරිතං, අකතං මෙ වජ්ඣවරිත’නති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො; ‘කතං මෙ මනොදුච්චරිතං, අකතමෙ මනොදුච්චරිත’නති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො; ‘කතො මෙ පාණාතිපානො, අකතො මෙ පාණාතිපානො වෙරමණී’ති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො, ‘කතං මෙ අදිත්තාදුතං අකතං මෙ අදිත්තාදුතං වෙරමණී’ති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො, ‘කතො මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො අකතං මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො වෙරමණී’ති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො. ‘කතො මෙ මුසාවාදො, අකතං මෙ මුසාවාදො වෙරමණී’ති - ‘කතං මෙ පිටුතා වාවා, අකතං මෙ පිටුතාය වාවාය වෙරමණී’ති - ‘කතං මෙ ඵරුසා වාවා, අකතං මෙ ඵරුසාය වාවාය වෙරමණී’ති - ‘කතො මෙ සමඵප්පලාපො, අකතං මෙ සමඵප්පලාපො වෙරමණී’ති - ‘කතං මෙ අභිජ්ඣා, අකතං මෙ අභිජ්ඣා’ති - ‘කතො මෙ ව්‍යාපාදො - අකතො මෙ අව්‍යාපාදො’ති - ‘කතං මෙ මිච්ඡාදිට්ඨි, අකතං මෙ සමමාදිට්ඨි’ති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො. එවං කතතතා ව අකතතතා ව උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො. අඵ වා සිලෙසුමිති න පරිපුරකාරීති උපපජ්ඣති කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො. ඉන්ද්‍රියෙසුමිති අගුත්තචාරොති-හොජනෙ අමත්තසුකුකුචමිති ජාගරියං අතනුසුතතොමිති-න සතිසමඵප්පලොකුකුකුචමිති - අභාවිතා මෙ වතතාරො සමමප්පධානාති - අභාවිතා මෙ වතතාරො ඉද්ධිපාදාති - අභාවිතාති මෙ පඤ්චන්ද්‍රියාතිති අභාවිතාති මෙ පඤ්ච-බලාතිති - අභාවිතා මෙ සත්ත චොජ්ඣකතාති - අභාවිතො¹ මෙ අරියො අරියච්ඡිකො මග්ගොති-දුකඛං මෙ අපරිඤ්ඤාතනති-සමුදයො මෙ අප්පාඨිතොති, මග්ගො මෙ අභාවිතොති - තිරොධො මෙ අසච්ඡිකතොති උපපජ්ඣති, කුකුකුචමං වෙනසො විපපිසාරො මනොවිලෙඛො. යසෙසතං කුකුකුචමං පසිතං සමුච්ඡිතතං චුට්ඨතතං පටිපසසාධං අභබ්බුප්පතතිකං සුඤ්ඤානිතා දසිසං, සො චුච්චති අකුකුකුචොති - අපිකඤ්චි අකුකුකුචො.

1. අභාවිතා - සීඞු. II.
 2. විභවිභවපකරණ - කොකවිභවිභ.

අකුකුකුචො - ‘කුකුකුචො’ නමි: අත්කුකුස (=අතින් කළ කුත්සිත ක්‍රියාව) ද කුකුස යැ, පාකුකුස ද කුකුස යැ, අත්පාකුකුස ද කුකුස යැ, නො කැපයෙහි කැපයැ යන සන් (=සංඥ) ඇතිබව - කැපයෙහි අකැපසන් ඇතිබව - විකාලයෙහි කාලයැ’යි සන් ඇතිබව - කාලයෙහි විකාලයැ’යි සන් ඇතිබව - නිවර්තෙහි වරදුසි හැඟීම - වරදෙහි නිවරදුසි හැඟීම යැ යන මෙබඳු යම් කුකුසෙක් කුකුස් අසුරෙක් කුකුස් කළබවෙක් සිතෙහි විපිලිසරෙක් විතතවිලෙබයෙක් වේ ද, මේ ‘කුකුකුචො’ යයි කියනු ලැබේ. තවද දෙ කරුණෙකින් කුකුස විතතවිපසවිසාරය විතතවිලෙබය උපදී: කළ බැවින් හා නො කළ බැවින් හා යැ, කළබැවින් හා නො කළ බැවින් හා කුකුස...විලෙබය කෙසේ උපදී ද යත්? ‘මා විසින් කායදුඛවිතය කරන ලද, මා විසින් කාය සුවිතය නො කරන ලද’යි කුකුස විතතවිපසවිසාරය විතතවිලෙබය උපදී; ‘මා විසින් වාක්ඛවිතය කරන ලද, වාක්ඛවිතය නො කරන ලද’යි... ‘මා විසින් මනොදුඛවිතය කරන ලද, මා විසින් මනසුවිතය නො කරන ලද’යි කුකුස සිතෙහි විපිලිසර සිතෙහි විලෙබය උපදී; ‘මා විසින් ප්‍රාණඝාතය කරන ලද, මා විසින් ප්‍රාණඝාතවිරමණය නො කරන ලද’යි... ‘මා විසින් අදන්තාදානය කරන ලද, මා විසින් අදන්තාදානවිරමණය නො කරන ලද’යි... ‘මා විසින් කාමමිත්‍යාචාරය කරන ලද, මා විසින් කාමමිත්‍යාචාරයෙන් විරමණය නො කරන ලද’යි... ‘මා විසින් මාෂා නීයන ලද, මා විසින් මාෂාවාදවිරමණය නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින් පිසුකුචස් කියන ලද, පිසුකු ඛසින් වැලැකීම නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින් පරුෂවචන කියන ලද, පරුෂවචනයෙන් වැලැකීම නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින් ප්‍රලාප කියන ලද, ප්‍රලාපයෙන් වැලැකීම නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින්, අභිධ්‍යාව (-දුඛිලෝභය) කරන ලද, අතභිධ්‍යාව මා විසින් නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින් ව්‍යාපාද කරන ලද, අව්‍යාපාද මා විසින් නො කරන ලද’යි - ‘මා විසින් මිත්‍යාදූෂටී ගන්තා ලද, සම්‍යක්දූෂටී මා විසින් නො ගන්තා ලද’යි කුකුස සිතට විපිලිසර මනොවිලෙබය උපදී; මෙසේ කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් ද කොකාත්‍ය විතතවිප්‍රතිසාර මනොවිලෙබ උපදී; නොහොත් ඉන්ද්‍රියයන්හි නො පිසු දෙර ඇතියෙමි විමි-හොජනයෙහි පමණ නො දකුයෙමි විමි - නිදිවැරිමෙහි නො යෙදුණෙමි-සිගිනුවණින් සමන්විතයෙමි නො විමි - මා විසින් සතර සිවටත් නො වඩන ලද’යි - සතර සම්‍යක්ප්‍රදහන මා විසින් නො වඩන ලද’යි-සතර සාද්ධිපාද මා විසින් නො වඩන ලද’යි - පඤ්චාදියයෝ මා විසින් නො වඩන ලදහ’යි - පඤ්චබලයෝ මා විසින් නො වඩන ලදහ’යි-සප්තබොධ්‍යබ්‍යයෝ මා විසින් නො වඩන ලදහ’යි - ආය්‍යීඅපොඛිකිකමාභීය මා විසින් නො වඩන ලද’යි - මා විසින් දුඛසත්‍යය අපරිඤ්ඤා රූ’යි-සමුදයසත්‍යය අප්‍රභිණ රූ’යි - මාභීසත්‍යය අභාවිත රූ’යි - නිත්‍රොධසත්‍යය මා විසින් ප්‍රත්‍යක්ඛ නො කරන ලද’යි කොකාත්‍යය විතතවිප්‍රතිසාරය මනොවිලෙබය උපදී. යමක්ඛු හට තෙල කුකුස ප්‍රභිණ ද සමුවර්තන ද සන්තිදිණි ද නැසිණි ද උපතට නුසුදුසු වී ද, නුවණගින්තෙන් දූවණි ද, හෙතෙම ‘අකුකුකුචො’ යැයි කියනු ලැබේ නුසි’ අවිකප්ඵි අකුකුකුචො’ යනු වේ.

මහානිදේදසපාලි අනුදාමොති - ‘මනනා’ වුවහි පඤ්ඤා, යා පඤ්ඤා පජානනා - අමොහො ධම්මවිවයො සමමාදිට්ඨිඤ්ඤා; මනනාය පරිඤ්ඤානො පරිඤ්ඤානො වාවං භාසති, ඛන්ධපි කප්පෙනො ඛන්ධපි හණෙනො ඛන්ධපි දීපයෙනො ඛන්ධපි චොතරෙනො දුක්ඛපීතං දුක්ඛණීතං දුලලපිතං දුරුතනං දුක්ඛාසිතං වාවං න භාසතිති මනනාහණී. අනුදාමො - තත්ථ කතමං උභවං? යං විතනස්ස උභවං අවුපසමො චෙතසො විකේමපො හනනතනං විතනස්ස, ඉදං වුවහි උභවං. යස්සෙතං පභිතං සමුච්ඡිතනං වූපසනනං පටිපස්සඤ්ඤං අහබ්බුපනතිකං ඤාණගතිනා දඤ්ඤං, සො වුවහි අනුදාමොති - ‘මනනාහණී අනුදාමො.’

ස වෙ වාචායතො මුනීති - ‘ඉධ භික්ඛු මුසාවාදං පභාය මුසාවාදු පටිච්චතො හොති, සච්චවාදී සච්චසකො ඵෙතො පච්චසිකො අවිසංවාදකො ලොකස්ස. පිසුතං වාවං පභාය පිසුතාය වාචාය පටිච්චතො හොති; ඉතො භුතො න අමුත්ත අකඛාතා ඉමෙසං හෙදාය, අමුත්ත වා සුතො න ඉමෙසං අකඛාතා අමුසං හෙදාය, ඉති භික්ඛානං වා සකිතානං සභිතානං වා අනුපදානා සමගාරමො¹ සමගාරතො සමගනනදී සමගකරණී වාවං භාසිතා හොති. ඵරුසං වාවං පභාය ඵරුසාය වාචාය පටිච්චතො හොති, යා සා වාවා නෙලා කණ්ණසුඛා පෙමනීයා හදායඛගමා පොරී බහුජනකනනා බහුජනමනාපා, තථාරුපිං වාවං භාසිතා හොති. සමඵප්පලාපං පභාය සමඵප්පලාපා පටිච්චතො හොති, කාලවාදී භුතවාදී අත්ථවාදී ධම්මවාදී විතසවාදී නිවානවතිං වාවං භාසිතා හොති, කාලෙන සාපදෙසං පරියනන-වතිං අත්ථසංභිතං. චතුභි වචිසුචරිතෙහි සමනනාගතො වතුදෙසාපගතං වාවං භාසති, අභවනිංසාය තිරච්ඡානකථාය ආරතො අස්ස විරතො පටිච්චතො නිකඛනො නිස්සවො විප්පමුතො විසඤ්ඤාතො විමරි-යාදීකතෙන චෙතසා විහරති. දස කථාවච්ඡුති² කප්පති, සෙය්‍යපිදං? අපච්චකථං කප්පති. සනතුට්ඨිකථං කප්පති. පටිච්චකකථං අසංසග්ගකථං විරියාරමභකථං සීලකථං සමාධිකථං පඤ්ඤකථං විමුත්තකථං විමුත්තඤ්ඤා-දස්සනකථං සතිපට්ඨානකථං සමමප්පධානකථං ඉඤ්ඤිපාදකථං ඉන්ද්‍රියකථං බලකථං බොජ්ඣංගකථං මග්ගකථං ඵලකථං නිබ්බානකථං කප්පති; වාචාය යතො යතො පරියතො භුතො ගොපිතො රක්ඛිතො වූපසනො; මුනීති මොනං වුවහි ඤාණං, යා පඤ්ඤා පජානනා - පෙ-අමොහො ධම්මවිවයො සමමාදිට්ඨිඤ්ඤා - පෙ- සඛිතජාලමතිච්ච සො මුනීති - ස වෙ වාචායතො මුනීති.

තෙනාභ හගවා:

“අකෙකාධනො අසනාසී අවිකප්ච අකුක්ඛුචො,
මනනාහණී අනුදාමො ස වෙ වාචායතො මුනීති”ති.

1. සමගාරමො - පු. 2. දස වච්ඡුති - PTS.

මනනාගාණී අනුඛතො - ‘මනනා’යි ප්‍රඥව කියනු ලබයි, යම් ප්‍රඥවක්...අමොහයෙක් ධර්මවිවයයෙක් සමාන්දූෂටියක් වී ද එය සි; මනනා (-ප්‍රඥ) යෙන් විමසා විමසා වචන කියයි, බොහෝ බසුදු කියනුයේ බොහෝ බණනුයේ බොහෝ දක්වනුයේ බොහෝ. කොට න් වහරනුයේ දුෂකපිත වූ දුර්ගණිත වූ දුලුපිත වූ තපුරු කොට කියන ලද දුඛය වූ ඔසක් නො කියා නුසි ‘මනනාගාණී’ ය; අනුඛතො - එහි ‘උඛවචය’ කවරු යත් ? සිතෙහි යම් උඛභූ ඛවෙක් නො සන්හුන් ඛවෙක් සිතෙහි පිපුරුණු ඛවෙක් විතතයා ගේ භ්‍රාතෘ (-නැතිගත්) ඛවෙක් වේ නම්, මේ ‘උඛවච’ යයි කියනු ලැබේ. යමක්හු හට මේ උඛත ඛව ප්‍රතිණ ද සමුච්ඡින්නා වී ද සන්තිදීණී ද තැසිණී ද අභවොත්පත්තික ද, ඥානාත්තීන් දූපිණී ද, ගේ ‘අනුඛත’ යයි කියනු ලැබේ නුසි ‘මනනාගාණී අනුඛතො’ යනු වේ.

ස වෙ වාචායතො මුනි - මෙ සස්තෙහි මහණ තෙම මාභාවාදය හැර මාභාවාදයෙන් වැලැකුණේ වෙසි, සැබෑ කියනුයේ සැබෑවින් සැබව ගලපනුයේ තිර වූයේ හැදෑහිය යුතු ඛස් ඇතියේ ලොකයා නො රවට නුයේ වෙසි; පිපුනු ඛස් හැරපියා පිපුනු ඛසින් වැලැකුණේ වෙසි: මෙතැනින් අසා මුත්තේ බිදුමට අතැත නො කියනුයේ, අතැනින් අසා අරුත්තේ බිදුමට මොවුන්ට නො කියනුයේ වෙසි, මෙසේ භින්න වූවන් ද සමග කරනුයේ සමග වූවන් හෝ දූභී කරනුයේ සමහියෙහි ඇලුම් ඇතියේ සමග වූවන් කෙරෙහි ඇලුණේ සමග වූවන්ට සතුටු වූයේ සමග කරන ඛස් කියනුයේ වෙසි. රඵඛස් හැරපියා රඵඛසින් වැලැකුණේ වෙසි, යම් වචනයෙක් නිදෙස් ද කනට සුව ද පෙම් උපදවා ද සිතට වදි ද, පුරෙහි වූවා ද බොහෝ දෙනාට කැමැති ද බොහෝ දෙනාගේ මන වඩා ද, එබඳු වචන කියන්නේ වෙසි. නිසරු (-පුලාප) ඛස් හැරපියා නිසරුඛසින් වැලැකුණේ වෙසි, කල් බලා කියනුයේ සැබවක් ම කියනුයේ වැඩදායක තෙපුල් කියනුයේ ධර්මවාදී වූයේ විනයවාදී වූයේ සුදුසු කල කරුණු සහිත වූ පිරිසිදීම ඇති වැඩ සහිත වූ ලෙහි තැබිය යුතු වූ තෙපුලක් ම කියන්නේ වෙසි, සතර වාක්සුවර්තයෙන් සමජීවින වූයේ සතර දෙසින් වෙන්වූ තෙපුලක් ම කියයි, දෙතිස් තිරිසන් කථාවෙන් දුරු වූයේ වෙන් වූයේ වෙසෙසින් වෙන් වූයේ නික්මුණේ බැහැර වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ නො යෙදුණේ විගතමයසීද කල සිතීන් යුක්ත ව වෙසෙසි; දග කථාවත්තූන් කියයි, ඒ මෙසේ ය: අලොච්ඡකථාව කියයි, ඉතරෙතරප්‍රත්‍යයසනෙතාභකථාව කියයි, විවෙකනිශ්‍රිත කථාව කියයි, අසංසභීකථාව - වීයසීරමහකථාව - ශීලකථාව - සමාධිකථාව - ප්‍රඥකථාව - විමුක්තිකථාව - විමුක්තිඥාදභීතකථාව - සතිපට්ඨාන - සමාස්ප්‍රධාන - සංඛිපාද - ඉද්දිය-බල - බොධ්‍යභිත - මාභී - ඵල - නිච්ඡාණකථාව කියයි; වචනයෙන් සංසම් වූයේ දුමුණේ හාත්පසින් දුමුණේ ගොපන වූයේ ගොපිත වූයේ රුකුණේ සන්තිදුණේ ය; මුනි - ‘මොන’යි ඥානය කියනු ලැබෙයි, යම් ප්‍රඥවක්...‘ස වෙ වාචායතො මුනි’ යනු වේ.

එසින් වදාලක බුදුහු:

“අනෙකාබන්ධො -පෙ- වාචායතො මුනි”යි

10 - 4

නිරසතනි අනාගතෙ අතිතං නානුසොචති,
විවෙකදසසි එසෙසසු දිට්ඨිසු ච න නියති.

නිරසතනි අනාගතෙති - 'ආසතනි' වුවවති තණහා, යො රුගො සාරුගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලංග, යසෙසසා ආසතනි තණහා පභිතා සමුවජ්ජනා වුපසනනා පටිපසසසඤා අනබ්බුපහතනිකා ඤාණගතිතා දඬිසාති. එවමපි - 'නිරසතනි අනාගතෙ.' අඑවා, එවංරූපො සියං අනාගත- මඤාතනති තප නඤිං න සමනනානෙති¹, එවංවෙදනො සියං - එවං සඤ්ඤා සියං - එවංසබ්බාරො සියං - එවං විඤ්ඤාණො සියං අනාගත- මඤාතනති තප නඤිං න සමනනානෙති, එවමපි නිරසතනි අනාගතෙ; අඑවා, 'ඉති මෙ එකඛුං සියා අනාගතමඤාතං, ඉති රූපා'නි අපපිලඤාසස පටිලාභාය විතතං න පණ්දහති, වෙතසො අපණ්ඩානපච්චයා න තදභිතඤ්ඤති, න තදභිතඤ්ඤනො එවමපි නිරසතනි අනාගතෙ; 'ඉති මෙ සොතං සියා අනාගතමඤාතං, ඉති සද්දා'නි -පෙ- 'ඉති මෙ මනො සියා අනාගතමඤාතං, ඉති බමමා'නි අපපිලඤාසස පටිලාභාය විතතං න පණ්දහති, වෙතසො අපණ්ඩානපච්චයා න තදභිතඤ්ඤති, න තද- භිතඤ්ඤනො එවමපි නිරසතනි අනාගතෙ; අඑවා, 'ඉමිතං සිලෙත වා වතෙත වා තපෙත වා බුභමචිරියෙත වා දෙවො වා භවිසසාමි දෙවඤ්ඤතරො වා' නි අපපිලඤාසස පටිලාභාය විතතං න පණ්දහති, අපණ්ඩානපච්චයා න තදභිතඤ්ඤති, න තදභිතඤ්ඤනො එවමපි 'නිරසතනි අනාගතෙ.'

අතීතං නානුසොචතීති - විපරිණතං වා වජුච්ච න සොචති, විපරිණ- තසමිං වා වජුසමිං න සොචති; වකඛුං මෙ විපරිණතනති න සොචති, සොතං මෙ - ඝාතං මෙ - ජීවහා මෙ - කායො මෙ - රූපා මෙ - සද්දා මෙ- ගඤා මෙ - රසා මෙ - ඵෙට්ඨබ්බා මෙ - කුලං මෙ - ගණො මෙ - ආවාසො මෙ - ලාභො මෙ - යසො මෙ - පසංසා මෙ - ජුබ්බං මෙ - විවරං මෙ- පිණ්ඩපාතො මෙ - සෙතාසතං මෙ - ගිලානපච්චයසෙසජ්ජපරිකරො මෙ - මාතා මෙ - පිතා මෙ- භාතා මෙ - භගිනී මෙ - පුතෙතා මෙ - සීතා මෙ - මිත්තා මෙ - අමච්චා² මෙ - ඤාතකා මෙ - සාලොභිතා මෙ විපරිණතාති න සොචති. න කිලමති. න පරිදෙවති. න උරතනාලිං කඤ්ඤති. න සමෙමාහං ආපජ්ජති - 'අතීතං නානුසොචති.'

1. බමමෙසභිතණී - විතතුපපාදකණි.
2. සමෙමාහමෙති - PTS. 2. මිත්තාමෙමා - PTS.

10 - 4

යමෙක් අනාගතයෙහි තෘෂණෝ රහිත වෙ ද, ඉක්මැහිය දයට ගොක නො කෙරේ ද, වනීමාන වකුසුච්ඡාදියෙහි ආත්මාදිහාවවිචේකය දකි ද, දෙසැට දිටු අතුරෙන් කිසි දෘෂ්ටියකින් නො පමුණුවනු ලැබේ ද, (මිත්‍ර උපශාන්ත යයි කියමි.)

නිරුසනති අනාගතෙ- ‘ආසනති’හි තෘෂණෝව කියනු ලබයි, යම් රාජයෙක් සංරගයෙක්...අභිධ්‍යාවක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය සි; යමක්නු විසින් මේ ආසනති සබ්බාන තෘෂණෝව ප්‍රතීණ කරන ලද්දී සමුච්චිනන වුවා සන්තිඋවන ලද්දී දුරලන ලද්දී උපතට නුසුදුසු වුවා නුවණහිත්තෙන් දවන ලද්දී ද, මෙසේ න් - ‘නිරුසනති අනාගතෙ’ යනු වේ. නොහොත් ‘අනාගත-යෙහි මෙබඳු රු ඇති වෙමිච’යි එහි තෘෂණෝව නො එලවයි, ‘මෙබඳු වෙදනා ඇති වෙමිච’යි - සංඥ - සංස්කාර - විඥන ඇති වෙමිච’යි එහි තෘෂණෝව නො එලවයි, මෙසේ න් - ‘නිරුසනති අනාගතෙ’ යනු වේ’ නොහොත් ‘අනාගතයෙහි මෙසේ මා හේ වක්‍රූප්‍රසාදය වන්තේය, මෙසේ රුපයෝ වන්තාහ’යි නො ලද්දෙනු හේ ලැබීමට සිත නො පිහිටුවයි, සිත පිළිබඳ ප්‍රාචීනා නො තබන හෙයින් ඊට සතුටු නො වෙයි, ඊට සතුටු නො වන්නේ මෙසේ න් - ‘නිරුසනති අනාගතෙ’ යනු වේ. ‘අනාගතයෙහි මා හේ ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය මෙසේ වන්තේය, ශබ්දයෝ මෙසේ වන්තාහ’යි...අනාගත යෙහි මා හේ භවාභිගමනස මෙසේ වන්තේය, ත්‍රෛභුමකධමාලබ්‍ධියෝ මෙසේ වන්තාහ’යි නො ලද්දෙනු හේ ලැබීමට සිත නො පිහිටුවයි, විතතයා හේ ප්‍රාචීනා නැති බැවින් ඊට නො කැමැති වෙයි, ඊට නො කැමැති වන්නේ මෙසේ න් - ‘නිරුසනති අනාගතෙ’ යනු වේ. නොහොත් ‘මම මේ ශීලයෙන් හෝ ව්‍රිතයෙන් හෝ තපසින් හෝ බ්‍රහ්මචර්යාවෙන් හෝ දෙවියෙක් හෝ දෙව්‍යාන්තරයෙක් හෝ වන්තෙමි’ නො ලද්දෙනු හේ ලැබීමට විතතප්‍රණීඛිය ජනා පිහිටුවයි, විතතප්‍රණීඛි නො තබන හෙයින් ඊට සතුටු නො වෙයි, ඊට සතුටු නො වන්නේ මෙසේ න් - ‘නිරුසනති අනාගතෙ’ යනු වේ.

අතීතං නානුසොචති - නැසුණු වස්තුවට හෝ ගොක නො කෙරෙයි, වස්තුව නැසෙන කල්හි හෝ ගොක නො කෙරෙයි, ‘මා හේ ඇස නැසිණැ’යි ගොක නො කෙරෙයි, ඝන - නැහැය - දිව - කශ - රුප - ශබ්ද - ගති - රස - ස්ප්‍රභව්‍ය - මානේ ඥානය - ගණයා - ආවාසය - ලාභ - යශස් - ප්‍රශංසා හුඛ - චීවර - විණිකපාන - සෙතාසින - ශිලාතපච්චයහෙසජ්ජරිකකාර - මව - පියා - සහොදරයා - සහොදරිය - පුතා - දුව - මිත්‍රයෝ - සහායයෝ - නැයෝ - සහලේනායෝ නැසුණාහ’යි ගොක නො කරයි, නො වෙහෙසෙයි, නො හඬයි, ලෙහි පැහැර නො හඬයි, සමේවාහයට නො පැමිණේ නුසි ‘අතීතං නානුසොචති’ යනු වේ.

විවේකදසසී එසෙසසුති - 'එසෙසො'ති වක්ඛුසමඵසෙසො සොතසමඵසෙසො ඝාතසමඵසෙසො ජ්වතාසමඵසෙසො කායසමඵසෙසො මනෝසමඵසෙසො අඛිවචන සමඵසෙසො පටිඝසමඵසෙසො සුඛවේදනීඡයො එසෙසො දුක්ඛවේදනීඡයො එසෙසො අදුක්ඛමසුඛවේදනීඡයො එසෙසො, කුසලො එසෙසො අකුසලො එසෙසො අඛ්‍යාතනො එසෙසො කාමාවචරො එසෙසො රූපාවචරො එසෙසො අරූපාවචරො එසෙසො සුඤ්ඤනො එසෙසො අනිමිතනො එසෙසො අපපණ්ඨිතනො එසෙසො ලොකීඡයො එසෙසො ලොකුත්තරො එසෙසො අතීතො එසෙසො අනාගතො එසෙසො පච්චුප්පනො එසෙසො, යො එචරුපො එසෙසො චූසනා සමචුසනා සමචුසිතතං, අයං චුචචති එසෙසො.

විවේකදසසී එසෙසසුති - වක්ඛුසමඵසො විචිතං පසසති අතෙනන වා අතනතියෙන වා නිවේචන වා බුච්චෙන වා සසසනෙන වා අච්චරිණාම-ධමමෙන වා, සොතසමඵසො විචිතං පසසති - ඝාතසමඵසො විචිතං පසසති - ජ්වතාසමඵසො විචිතං පසසති - කායසමඵසො විචිතං පසසති - මනෝසමඵසො විචිතං පසසති - අඛිවචනසමඵසො විචිතං පසසති - පටිඝසමඵසො විචිතං පසසති - සුඛවේදනීඡයො එසො.1 - දුක්ඛවේදනීඡයො එසො.1 - අදුක්ඛමසුඛවේදනීඡයො එසො.1 - කුසලං එසො - අකුසලං එසො - අඛ්‍යාතනං එසො - කාමාවචරං එසො - රූපාවචරං එසො - අරූපාවචරං එසො - ලොකීඡයො එසො.* විචිතං පසසති අතෙනන වා අතනතියෙන වා නිවේචන වා බුච්චෙන වා සසසනෙන වා අච්චරිණාමධමමෙන වා; අඵවා අතීතං එසො අනාගතෙහි ව² පච්චුප්පනෙහි ව එසෙසති විචිතං පසසති, අනාගතං එසො අතීතෙහි ව පච්චුප්පනෙහි ව එසෙසති විචිතං පසසති, පච්චුප්පනං එසො අතීතෙහි ව අනාගතෙහි³ ව එසෙසති විචිතං පසසති; අඵවා, යෙ යෙ එසො අරියො අනාසවා ලොකුත්තරා සුඤ්ඤනාපටිසඤ්ඤානා, තෙ එසෙස විචිතෙත පසසති රුගෙන දෙසෙන මොභෙන කොඛෙන උපනාහෙන මනෙකන පලාසෙන ඉසසාය මච්ඡරියෙන මායාය සාඨෙයොන එමෙතන සාරමෙතන මානෙන අතිමානෙන මදෙන පමාදෙන සබ්බසී-ලෙසෙහි සබ්බදුච්චරිතෙහි සබ්බදරථෙහි සබ්බසන්තාපෙහි සබ්බාකුසලාභී-සබ්බාරෙහි විචිතෙන පසසතිති - 'විවේකදසසී එසෙසසු.''

දිට්ඨිසු ව න නීයතීති - තසස ආසට්ඨී දිට්ඨිගතාති පභිනාති සමුච්ඡන්තාති චූපසන්තාති පටිපසසඤ්ඤාති අගබ්බුප්පතතිකාති ඤ්ඤාණගතිනා දසීඝාති, සො දිට්ඨියා න යායති න නීයති න චුඤ්ඤති න සංහරීයති නපි තං දිට්ඨිගතං සාරතො පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති - 'දිට්ඨිසු ව න නීයතී.'

තෙනාහ භගවා:

“තිරාසතති අනාගතෙ අතීතං නානුසොචති,
විවේකදසසී එසෙසසු දිට්ඨිසු ව න නීයතී”ති.

10 - 5

පතිලීතො අකුහකො අපිහාලු අමච්ඡරී,
අප්පගබොහො අපේගුචේරා පෙසුතෙයො ව නො සුතො.

1. සමඵසො - PTS. සො. 2. අනාගතෙහි ව එසෙසති - PTS. සො.
3. පච්චුප්පනෙහි - සීඉ. II.
* 'ලොකුත්තරං එසො'කති පාඨො ඝාම - PTS. පොඨොසසු දිසෙතො.

විවේකදසයි එසෙසු - 'එසා' නම: වක්‍රවිඥනසහජාත සපයිය
 ශ්‍රෝත්‍ර - ශ්‍රාණ - ජ්ඛවා - කාය - මනෝවිඥනසහජාත සපයිය අධිවචන
 (-මනෝචාරික) සපයිය ප්‍රතිස (-පඤ්චාරික) සපයිය සුඛවේදනා
 උපදවන සපයිය දුඃඛ - උපෙක්‍ෂාවේදනිය සපයිය කුසලචිතතසහජාත
 සපයිය අකුසල - අව්‍යාකාත - කාමාවචර - රූපාවචර - අරූපාවචර - ශුන්‍යත-
 අතිමිතත - අප්‍රණිහිත - ලෝකික - ලොකොත්තර - අතීත - අනාගත-
 ප්‍රත්‍යක්ෂන සපයිය යන මෙබඳු වූ යම් පහසෙක් පහස්නා අසුරෙක්
 සංසයාකාරයෙන් සංස්පයී කල බවෙන් වේ ද, මේ 'එසා' යයි කියනු
 ලැබේ. විවේකදසයි එසෙසු - වක්‍රාසංස්පයිය ආත්මයෙන් හෝ ආත්ම-
 නීයතාවයෙන් හෝ නිත්‍ය බැවින් - ධ්‍රැව - ශාඛන - අවිපරිණාමභාවයෙන්
 හෝ වෙන් කොට දකී, ශ්‍රෝත්‍රසංස්පයිය...ශ්‍රාණ - ජ්ඛවා - කාය - මනෝ-
 අධිවචනසංස්පයිය - පටිස - දුඛවේදනිය - දුක්ඛවේදනිය - කුසල - අකුසල
 අව්‍යාකාත - කාමාවචර - රූපාවචර - අරූපාවචර - ලෝකිකස්පයිය ආත්ම-
 භාවයෙන් හෝ ආත්මනීය - නිත්‍ය - ධ්‍රැව - ශාඛන - අවිපරිණාමභාව-
 යෙන් හෝ වෙන් කොට දකී; නොහොත් අතීතස්පයිය අනාගත වූ ද
 වතීමාන වූ ද පහසුන් ගෙන් වෙන් කොට දකී, අනාගතස්පයිය අතීත-
 ප්‍රත්‍යක්ෂනස්පයියන්ගෙන් ද වෙන් කොට දකී, වතීමානස්පයිය අතීත-
 අනාගතසපයියන්ගෙන් ද වෙන් කොට දකී; නොහොත් යම් ඒ පහස්
 කෙනෙක් ආයඪී වූවාහු අනාශ්‍රව වූවාහු ලොකොත්තර වූවාහු ශුන්‍යතා
 ප්‍රතිසංයුක්ත වූවාහු ද, ඒ සපයියන් වෙන් වූවන් කොට දකී, රුගයෙන්
 චෝෂයෙන් මොහයෙන් ක්‍රොධයෙන් උපනාහයෙන් මකඛයෙන් පලාසයෙන්
 ඊෂ්ඨායෙන් මාන්සයඪීයෙන් මායාවෙන් ශාඛයෙන් ඝනමහයෙන් මානසයෙන්
 අතිමානසයෙන් මදයෙන් ප්‍රමාදයෙන් සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් සියලු
 දුඛවිතයන්ගෙන් සියලු දර්ථයන්ගෙන් සියලු පරිදහයන්ගෙන් සියලු
 යන්ත්‍රාපයන්ගෙන් සියලු අකුසලාභිසංසකාරයන්ගෙන් වෙන් වූවන්
 කොට දකී නුසි 'විවේකදසයි එසෙසු' යනු වේ.

දිට්ඨිසු ව න නීයති - ඔහු විසින් ආමභවදූෂටිගතයෝ ප්‍රහීණ කරන
 ලද්දහු සිදින ලද්දහු සන්හිදුවන ලද්දහු දුර්ලභ ලද්දහු අභවොත්තප්‍රතික
 වූවාහු ඥානාත්තීන් දක්ඛ වූවාහුය, හේ දූෂටිය විසින් නො යවනු ලැබෙයි
 නො පමුණුවනු ලැබෙයි නො හරිනු ලැබෙයි, ඒ දූෂටිගතයට සාරභෙසින්
 නො ද පැමිණෙයි, නො පෙරලා ඒ නුසි 'දිට්ඨිසු ව න නීයති' යනු වේ.

එසින් වදාලන බුදුහු:

“නිශ්සත්ති අනාගතෙ -පෙ- දිට්ඨිසු ව න නීයති”යි.

යමෙක් රුගාදිය ප්‍රහීණ කෙලේ කුහක නො වූයේ නාමණා රහිත වූයේ
 නො මසුරු වූයේ කායාදි ප්‍රගල්භ රහිත වූයේ ජ්ඣුප්පා නො කවගුතු
 වූයේ පිසුනු කීමෙහි නො යෙදුණේත් වේ ද, (ඔහු උපශාන්ත යයි කියමි.)